

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉ

Година I Свеска 1

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

Л СВ. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње
ISSN 0027-8084 = Наш језик
COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часописа Наш језик колеге,
п̄ријатељи и некадашњи с̄туденти
посвећују проф. др Сре̄ти Танасићу,
дописном члану АНУРС,
поводом седамдесет̄ година живото̄а
са искреним жељама за другим живото̄ом
и непрекидним с̄варалаштво̄ом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српскоме језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – початку ХХІ століть у діалозі традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. БИНЂИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'282.2(497.6)
811.163.41'373

Оригинални научни рад
Примљено 29. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА*
(Московский государственный
Университет им. М.В.Ломоносова,
Филологический факультет,
Кафедра славянской филологии)**

ЗАПАДНОБОСНИЙСКАЯ ДИАЛЕКТНАЯ ЛЕКСИКА В ОБЩЕСЕРБСКОМ КОНТЕКСТЕ (НА ПРИМЕРЕ ГОВОРА МАНЯЧИ)

В статье представлены результаты исследования лексики говора Манячи, собранной по вопроснику *Сербского диалектологического атласа* (всего около 500 лексем) в ходе полевой работы. Собранная лексика сопоставлена с литературной, в ней выделены локализмы, архаизмы, слова, характерные для западных говоров сербского языка, и описаны возникающие между лексемами синонимические отношения.

Ключевые слова: сербский язык, диалектная лексикология, западнобоснийские говоры, ареалогия.

Настоящее исследование вызвано к жизни интересом к лексическому своеобразию западных сербских говоров. Сведениями об ареальном распределении сербской диалектной лексики наука располагает пока в незначительном объеме. Мало изучены и лексические особенности различных говоров герцеговинско-краинского диалекта. В сводных описаниях сербских диалектов анализ лексического своеобразия отдельных групп говоров герцеговинско-краинского диалекта прежде всего касается иноязычного влияния. Так, П.Ивич, характеризуя лексику герцеговинско-краинских говоров, отмечает романское,

* jkatia@yandex.ru

** Исследование выполнено при финансовой поддержке РФФИ в рамках научного проекта *Ареальное членение и ареальные связи сербскохорватских говоров в области лексики* (№ 19-012-00471).

турецкое и немецкое влияние, выделяя на этой базе такие ареалы, как Приморье и Военная граница (Ивић 1994: 136). М.Оука при описании герцеговинско-краинской лексики также останавливается, главным образом, на заимствованиях. Другие аспекты лексической дифференциации (значительную стратификацию лексики, связанную с различными геополитическими факторами, интерференцию между говорами в результате миграций) исследователь только констатирует, подчеркивая неоднородность и сложность устройства герцеговинско-краинской лексической системы (Оука 2008: 68–69).

Представляется возможным и обоснованным, поставить вопрос о существовании лексических изоглосс, которые выделяют герцеговинско-краинскую территорию в окружении других штокавских говоров, а также делят эту территорию и связывают отдельные ее говоры с соседними диалектами. Первостепенное значение при решении этого вопроса, как нам кажется, имеет описание лексики говоров северо-западной части герцеговинско-краинского диалекта (Ивић 2009: 18). Мы придаем важное значение описанию этой группы по ряду причин: это говоры переселенческие, географически удаленные от материнского ядра герцеговинско-краинского диалекта, вступившие на новой территории в контакт с говорами другого типа и составляющие периферию сербского диалектного пространства.

В силу того, что диалектная лексикография герцеговинско-краинских говоров не дает полностью сопоставимых лексических подборок (состав семем сильно различается по словарям), для решения поставленного вопроса мы прибегли к полевому сбору материала по лексическому вопроснику, составленному на основе вопросника Сербского диалектного атласа. Данная публикация – первая в планируемой серии статей, которые предположительно могут стать основой для сопоставления лексических типов нескольких сербских говоров.

В задачи данной работы входит лексическое портретирование говора, относящегося к западнобоснийской группе. В работе представлен анализ диалектного материала, записанного в мае 2019 г. в Боснийской Краине. Материал собран в селах, расположенных на горе Маняча: селе Кола, находящемся в пятнадцати километрах к юго-западу от Бая-Луки, и селе Ситница, которое находится несколько южнее, чем Кола, по направлению к г. Мркониц-Град). Сбор материала был организован проф. Д.Црняк, проф. Б.Бабич и проф. Д.Козомара, за что автор выражает им глубокую благодарность. С заполненным вопросником можно ознакомиться в отдельной публикации (Якушкина 2019).

Результаты исследования

Отношение собранной лексики к лексике литературного языка. Собранная лексика проверена на представленность ее в словаре сербского литературного языка (РМС). Среди записанных слов содержится 20% лексики, отличной от литературного языка, причем всего 4% приходится на значения, для выражения которых используются только диалектные слова. Остальные 16% составляют диалектизмы, которые сосуществуют в говоре со словами, употребляющимися и в литературном языке.

Приведем список лексем, не зафиксированных в словаре РМС. Большая часть диалектизмов приходится на тематические группы: «одежда», «еда и приготовление пищи», «домашнее хозяйство», «домашние животные»¹: *образ* 'лицо', *шклубучић* 'волдырь, появляющийся при ожоге', *губица* 'губа' (нейтр.), *зайїејавак* 'затылок', *йерчин* 'волосы', *црна џигара* 'печень', *кажийућ* 'указательный палец', *средојрсћ* 'средний палец', *йлачковасћ*, *йлачко* 'плакса', *беџеда* 'слово', *диванић* 'разговаривать', *йаросник* 'ровесник, сверстник', *сесћрићка* 'дочь сестры', *йиранија* 'свадьба', *млада йуница* 'жена шурина', *йе-гойна*, *куљава* 'беременная', *йулија*, *седейић*, *седейче* 'пуговица', *ши-йшак* 'шов', *баба^ец* и *баб^аца*, *брукерић* 'застежка', *кундура* 'туфля', *ледер* 'подошва', *верйун*, *ферйун*, *йиканце* (*у ношњи*) 'фартук', *вистан* 'юбка', *гањак* 'пространство под стрехой', *йрейраћ* 'полоскать белье', *ћућа* 'круглое полено', *облић* 'полено', *жера* 'угли', *йоглавач* 'подушка', *биљ* 'одеяло, покрывало', *бешика* 'колыбель', *асћал* 'стол', *срча* 'бутылка', *ардов* 'бочка', *овришак* 'щепа', *лукишија* 'пепел, зола', *жишика* 'искра', *басамаке*, *лойре*, *скале* 'лестница приставная', *надвор* '(выйти) на улицу', *койлуша*, *брема*, *маса*, *ламйер*, *вучија* 'ведро (сосуд) для воды', *герма* 'то, что добавляют в тесто, чтобы оно подошло (дрожжи)', *укувам* 'замесить тесто', *крижа* 'кусоч (хлеба)', *йерушина* 'листья от кукурузного початка', *окошина*, *кошња* 'луг', *брнача* 'борона', *благо*, *ајванче*, *сермија* 'скот, скотина', *йаоци* 'спицы в колесе', *омужа*, *йовлака* 'сырое молоко (парное)', *йрасил^аца* 'самка свиньи', *ћуко* 'собака', *йјевел^аца* 'кукушка', *грокйи* 'звук, издаваемый вороном', *кри^ана* 'крот', *бурњак* 'дождевой червь', *йирнка* 'улей', *свјейињак* 'светлячок', *жуга* 'моль', *шиица* 'плодовая косточка', *ришак* 'картофель', *цикла* 'свекла', *шьеја* 'бревно, переброшенное через реку', *шиинай* 'шпинат', *йирља* 'болтун', *милошија* 'подарок'.

¹ Диалектные лексемы приводятся в данной статье в упрощенной записи, которая не является точной фонетической транскрипцией.

Для говора очень характерна дублетность как в форме «местное слово / слово общее с литературным языком», так и в форме сосуществования различных общих с литературным языком слов для выражения одного значения.

Локализмы. К этой группе отнесены слова, не зафиксированные в словарях Сербской академии наук и Матицы Сербской (фиксация проверялась по словарю www.srpskijezik.com) или зафиксированные в отдельных западных областях. Среди собранных лексем встретилось всего несколько слов ограниченного территориального распространения. Большая их часть зафиксирована в словаре змианского говора (Регодић 2011): *седейић* 'пуговица' (с. 257), *шићак* 'шов' (с. 232), *ришак* 'картофель' (с. 246), *шклубучић* 'волдырь' (в Регодић 2011: 333, *шклубукови*). Встретилось и несколько лексем, не подтвержденных в этом словаре: *йрейовке* 'ресницы'², *жера* 'искра' (не 'угли'). Как правило, локализмы функционируют в составе синонимических пар и рядов, в которых один из членов – общесербское слово (это касается как говора села, так и индивидуального говора). Можно выделить также семантические локализмы: *йири* (о ветре) в значении 'дуть' (синоним для *дувайи*) при общесерб. 'слабо дуть' (www.srpskijezik.com).

Архаизмы. Под архаизмами мы понимаем лексику праславянского происхождения, которой на части территории распространения сербского языка, а именно в центральных и восточных областях сербской языковой территории, соответствуют заимствования и новообразования. Для описываемого говора характерны следующие архаизмы: *жельезо* 'железо', *здјела* 'миска, глубокая тарелка', *жлица* 'ложка', *мрква* 'морковь', *гра* 'фасоль', *лаче* 'штаны', *йлайи* 'простынь'.

В большинстве случаев можно с говорить о том, что данные архаизмы были вытеснены из ряда сербских областей. Такова история слов *жлица* 'ложка' и *здјела* (**skdĕla*, древний романизм, Скок 3: 646) 'миска, глубокая тарелка', употреблявшихся в древнесербском языке (Даничић 2: 27; Даничић 1: 374) и замененных турцизмами *кашика* и *чинија*, а также слова *жельезо* 'железо' (Даничић 1: 333), на смену которому пришел штокавский неологизм *звожђе*, не имеющий инославянских параллелей (ЭССЯ 7: 185–187). К этой же группе можно отнести слова *мрква* 'морковь' и *гра(x)* 'фасоль', хотя они и не зафиксированы в словаре древнесербского языка: это общеславянские слова, вытесненные соответственно унгаризмом и грецизмом.

Слова *мрква* и *гра* функционируют в говоре опрошенных информантов без дублетов, другие архаизмы имеют дублеты или синонимы:

² Лексема зафиксирована в речи одного информанта (Ковильки Удович).

жељезо – *звожђе*, *лаче* – *чакишире*, *ѡанѡшалоне*, *зѡјела* – *чинија*, *ѡлаѡи* – *чаршав*, *жлица* – *кашика*. Как правило, эти дублеты не доминируют в речи: в большинстве случаев в речи людей старшего поколения, рассказывающих о прошлом, устойчиво преобладают названные архаизмы. Слово *чаршав*, например, оценивается информатом как новое. Исключение составляет лексема *жељезо*, которая встречается примерно с той же частотностью, что и слово *звожђе*.

При выявлении архаизмов в говоре встает вопрос о том, действительно ли архаические лексемы органичны для говора. По словам нескольких информантов, лексема *ручник* является новой для говора, тогда как раньше ей соответствовало слово *ѡешикр*³. Похожая ситуация наблюдается и в случае с лексемой *лаче* 'штаны' (**холѡа*, ЭССЯ 8: 56), которая обозначает брюки современного покроя, тогда как для штанов, которые носили прежде и которые ныне вышли из употребления, в говоре используется турцизм *чакишире*.

Лексемы, характерные для западных областей сербскохорватского/штокавского ареала. Для говора Манячи типичны следующие слова, распространенные преимущественно на западе сербскохорватского ареала (некоторые лексемы фиксируются восточнее Дрины, но основной ареал лексемы тяготеет к западу): *ѡир* 'свадьба' (центр.- и вост.-шток. *свадба*), *заручница* 'невеста' (вост.-шток. *в(ј)ереница*), *зоб* 'овес' (вост.-шток. *овас*), *кажѡийѡѡ* 'указательный палец' (центр.-шток. *кажѡйрсѡѡ*) (см. соответствующие карты *Общеславянского лингвистического атласа*), *кру* 'хлеб', *ѡла(х)ѡи* 'простынь', *ѡѡржница* 'рынок', *рижа* 'рис', *ѡунац* 'тесть', *ѡикла* 'свекла', *ѡѡѡинаѡѡ* 'шпинат', *сѡѡавор* 'крыса', *вани* 'снаружи', *благо* 'скот', *ѡура* 'каша из кукурузной крупы', *ѡѡѡа* 'сковорода', *ѡлац* 'рынок', *ѡунац* 'тесть', *ѡуница* 'теща', *ѡесѡѡа* 'дорога'. Данные слова были проверены по словарям (Бојанић–Тривунац 2002; Букумирић 2012; Гаговић 2004; Далмаѡија 2004; Динић 2008; Жугић 2005; Митровић 1984; Петровић–Капустина 2011; Петровић–Њелић–Капустина 2013; РСГВ; Стијовић 1990; Томић 1989; Трошић 2014; Ћупић 1997). В словаре говора Подкозарья (Далмаѡија 2004) зафиксировано большинство перечисленных слов (кроме *ѡунац*, *ѡуница*, *рижа*, *сѡѡавор*, *ѡѡржница*). На втором месте по числу засвидетельствованных из этого списка слов – говоры Черногории, в которых распространены наименования: *ѡарник* 'гост на слави', *ѡл'ѡа* 'рынок', *ѡесѡѡа* 'дорога' (Ћупић 1997), *ѡуничѡѡ* (Гаговић 2004), ср. также *ѡуромѡѡ* 'дрво којим се меша качамак при кувању' (Гаговић 2004).

³ Спорный факт. Согласно устному сообщению проф.Д.Козомара, обычна обратная ситуация: *ѡешикр* – новое, *ручник* – старое.

Несколько слов характерно для сербских говоров Воеводины: *йарник* 'ровесник', *йуница* 'теща', *йава* 'сковорода' (РСГВ), Шумади: *йарник* 'ровесник', *благо* 'скот', ср. также *йурењак* 'млад кукуруз печен на жару' (Петровић–Капустина 2011), Косова: *цесѝа* и *ван* (Букумирић 2012), *йава* 'земљани суд нарочитог облика у коме се готови јело што се у београдском говору каже ђувеч' (Елезовић 1935). В словарях говоров восточной Сербии данные лексемы не обнаружены.

У перечисленных лексем разная степень устойчивости в говоре. *Зоб* 'овес' – самая устойчивая номинация из рассмотренных в этой группе, она не имеет вариантов. Также очень устойчивы номинации *заручница* (ср. и в Далмација 2004: 96) и *йир* (в последнем случае – когда речь идет о прошлом).

Синонимические пары, образованные исконными словами и турцизмами и грецизмами. Как указывалось выше, для говора очень характерна дублетность. Один из источников дублетности – сосуществование в говоре исконной и заимствованной лексики. Ср.: *лубеница* – *босѝан* 'арбуз', *ручник* – *йешкир* 'полотенце', *рубац* – *марама* 'платок', *мосѝ* – *ћуѝрија* 'мост', *вал* – *йшалас* 'волна', *циѝела* – *кундура* 'туфля', *сѝока* – *хајван* 'скот', *жага* – *йшесѝера* 'пила', *седмица* – *јефѝа* 'неделя', *сукња* – *висѝан* 'юбка', *йуце* – *йулија*, *дугме* 'пуговица', *сѝо* – *асѝал* 'стол', *уље* – *зејѝин* 'растительное масло', *йрозор* – *йенѝер* 'окно', *йоглавач* – *јасѝук* 'подушка', *йлаѝа* – *чаршав* 'простынь', *жлица* – *кашика* 'ложка', *скоруѝ* – *кајмак* 'слой жира на кипяченом молоке', *колијевка* – *бешика* 'колыбель'. В данных парах одно слово – более употребимо, второе – менее, и как правило архаизм. Турцизмы и грецизмы могут функционировать в говоре и как новые слова, и как архаизмы. Устаревшими, вышедшими из употребления информанты называют слова *йешкир*, *асѝал*, *зејѝин*, *йенѝер*, а инновационными – *јасѝук*, *чаршав*, *кашика*, *кајмак*, *бешика*. Некоторые турцизмы, представленные в сербском литературном языке, в говоре отсутствуют: отсутствует турцизм *маказе* 'ножницы' (только *ножѝце*), *качамак* 'каша из кукурузной муки' (только *йура*).

Семантическая дифференциация синонимов. В говоре наблюдается семантическая дифференциация слов, которые в общесербском языке являются синонимами. Так, слово *цесѝа* связывается с асфальтированной дорогой, а *друм* и *йуѝи* – с другими видами дорог: *до сад није било цесѝе, друм* (МК); *Бачва за воду, буре за ракију* (ЛВ); *бачва за шљиве* (ЛВ); *буре дрвено, бачва йласѝична* (КУ); *Врећа већа, ѝак од йањег маѝеријала за брашно* (ЛМ); *Тржница за йоврђе, йијаца за сѝоку* (МК); *Брдо веће, бријег мањи* (ЛВ).

Выводы. Проведенный анализ позволяет выделить ряд признаков, актуальных для лингвогеографической характеристики западнбоснийской диалектной лексики (сохранность некоторых исконных славянских лексем и употребление некоторых лексем западного типа), и сформулировать проблему их генезиса. Решение этих проблем, однако, требует рассмотрения собранного материала в широком контексте с использованием метода картографирования, что планируется сделать в последующих публикациях.

Список информантов:

1. Ковилька Удовчић 1946 г.р.
2. Лазарка Вуковић 1955 г.р. (ЛВ)
3. Љепосава Вуковић 1938 г.р. (ЉВ)
4. Душанка Вукојевић 1958 г.р.
5. Љильана Милојевић 1966 г.р. (ЉМ)
6. Мара Глувић 1943 г.р.
7. Миломирка Вуклишевић 1935 г.р.
8. Милош Кнежевић 1932 г.р. (МК)
9. Нада Плавшић 1946 г.р.
10. Сока Милекић 1948 г.р.

ЛИТЕРАТУРА

- Бојанић–Тривунац 2002: Михаило Бојанић, Растислава Тривунац, Рјечник дубровачког говора, *Српски дијалектолошки зборник XLIX*, Београд.
- Букумирић 2012: Милета Букумирић, *Речник говора северне Метихије*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Гаговић 2004: Светозар Гаговић, Из лексике Пиве (село Безује), *Српски дијалектолошки зборник LI*, Београд, 1–312.
- Далмација 2004: Стево Далмација, *Рјечник говора Појкозарја*, Бања Лука: Глас српски.
- Даничић 1975: Ђуро Даничић, *Рјечник из књижевних сџарина српских*, 1–3, Београд: Вук Караџић.
- Динић 2008: Јакша Динић, *Тимочки дијалектски речник*, Београд: Институт за српски језик САНУ.
- Елезовић 1932–1935: Глиша Елезовић, *Речник косовско-метохијског дијалекта*, I, *Српски дијалектолошки зборник IV*, Београд; II, *Српски дијалектолошки зборник VI*, Београд.
- Жугић 2005: Радмила Жугић, *Речник говора јабланичког краја*, *Српски дијалектолошки зборник LII*, Београд.

- Ивић 1994: Павле Ивић, *Српскохрватски дијалекти. Њихова стурктура и развој*, Целокупна дела, књ. III, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ивић 2009: Павле Ивић, *Српски дијалекти и њихова класификација*, Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Митровић 1984: Брана Митровић, *Речник лесковачког говора*, Лесковац: Библиотека народног музеја у Лесковцу.
- Окука 2008: Милош Окука, *Srpski dijalekti*, Zagreb: SKD „Prosvjeta“.
- Петровић–Капустина 2011: Драгољуб Петровић, Јелена Капустина, Из лексике Качера, *Српски дијалектолошки зборник LVIII*, Београд.
- Петровић–Ћелић–Капустина 2013: Драгољуб Петровић, Ивана Ћелић, Јелена Капустина, Речник Куча, *Српски дијалектолошки зборник LX*, Београд.
- Регодић 2011: Грозда Регодић, *Бесједа и слика сџарог Змијања*, Бања Лука: Завичајно друштво „Змијање“.
- РМС: *Речник српскога језика*, ред. и ур. Мирослав Николић, Нови Сад: Матица српска, 2007.
- РСГВ: *Речник српских говора Војводине*, 1–10, Нови Сад: Матица српска, 2000–2010.
- Скок 1971–1974: Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, I–IV, Zagreb: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- СТИЈОВИЋ 1990: Рада Стијовић, Из лексике Васојевића, *Српски дијалектолошки зборник XXXVI*, Београд, 121–262.
- ТОМИЋ 1989: Миле Томић, Речник радимског говора, *Српски дијалектолошки зборник XXXV*, Београд.
- ТРОШИЋ 2014: Драгиша Трошић, *Речник говора Трсџеничког краја*, Трстеник: Народна библиотека „Јефимија“.
- ЋУПИЋ 1997: Драго Ћупић, Жељко Ћупић, Речник говора Загарача, *Српски дијалектолошки зборник XLIV*, Београд.
- ЭССЯ: *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд*, вып. 1–, Под ред. О.Н.Трубачева, Москва: Институт русского языка им. В.В. Виноградова РАН, 1974.
- ЈАКУШКИНА 2019: Екатерина И. Јакушкина, Диалектне материјале из западној Босније, *Stephanos* 6, Москва, 44–54.

Јекатѣрина И. Јакушкина

ЗАПАДНОБОСАНСКА ДИЈАЛЕКАТСКА
ЛЕКСИКА У ОПШТЕСРПСКОМ КОНТЕКСТУ
(НА ПРИМЕРУ ГОВОРА МАЊАЧЕ)

Резиме

У раду су представљени резултати истраживања лексике говора Мањаче, прикупљене према упитнику *Српског дијалектолошког ајла-са* (око 500 лексема). Међу прикупљеним речима издвојене су оне које нису посведочене у српском књижевном језику, локализми, архаизми, као и речи које су карактеристичне за западне говоре српског језика. Такође су у раду описани синоними забележени током истраживања.

Кључне речи: српски језик, дијалекатска лексикологија, западно-босански говори, ареална дијалектологија.